

Esemény-e a Duna?

Filozófiai dilemmák

András Ferenc

2016. július

Azt kérdezte tőlem Julius Eckstein kolléga magánlevélben, hogy akkor szerintem a Duna egy esemény? Olyan jó kérdés ez, hogy külön posztban válaszolok rá. Előtte azonban gyorsan egy pár megjegyzés, és kijavítom magamat.

Azt írtam korábban, hogy a szokásos analitikus filozófiai felfogásban az állapot-idő párok is események. Ez tévedés, a köznapi gondolkozás sem így érti az esemény fogalmát, és csak nagyon kevesen gondolják ezt, én azonban praktikus megfontolásokból így gondolom, később elmagyarázom, hogy miért következik ez az álláspontomból. Nem lényeges ez, ha valaki csak az állapot-változást tekinti eseménynek, az nem mond ellent álláspontom lényegének.

Tehát a Duna egy esemény? Pontosabban, metanyelven fogalmazva: a nyelv individuumnév logikai-grammatikai kategóriájába tartozó „Duna” terminus által megnevezett entitás milyen ontológiai kategóriába tartozik? Illik egyenes választ adni egy ilyen világos kérdésre és nem csűrni- csavarni a dolgot. Illetve mégis csűrni-csavarni kell, csak másképp.

Igen, a Duna egy esemény, ez következik az álláspontomból. Zavarba ejtő kérdés ez, látszik, hogy a kolléga megértette felfogásomat az eseményekről. Hosszan gondolkoztam a válasszal, hiszen az „igen” válasz abszurdumnak tűnik. Hogy a csudába lehetne egy esemény folyékony, tapintható dolog?

Tegyük fel, hogy véletlenül feldöntöm az asztalon a kávéscsészémet, és a kávé kifolyik az asztalra, majd lassan lefolyik a székre. Esemény-e a kávé feldöntése? Nyilvánvalóan igen. Nem

maga a kávé, nem a folyadék, nem a csésze az esemény, hanem ami történt. Ha csak nagyon lassan elpárolog a kávé sok nap alatt, vagy elszivárog a csésze repedt falán át, az folyamat, mivel lassú, de ahogy a korábbiakban rögzítettem, én ezt is eseménynek tekintem, csak ez egy lassú esemény, azért hívjuk folyamatnak. A Duna egy még lassabb esemény, ami valamikor a geológiai közelmúltban kezdődött, és egykor a távoli jövőben biztosan be fog fejeződni a Föld kiszáradásával. És sokkal több folyadékról van szó, mint egy csésze kávé, és sokkal nagyobb felületről, mint az asztalom. A mi emberi nézőpontunkból persze ezek mérhetetlen, fölfoghatatlan nagy időbeli távolságok, ezért nem érzékeljük a Dunát eseménynek. De a filozófia, a geológia vagy Isten nézőpontjából a Duna egy esemény. Meglepő következmény, de el kell fogadjam.

A folyamat egy hosszú értelmezési tartományú függvény, az esemény pedig rövid. Szélső esetben olyan rövid, hogy szelete a függvénynek, azaz egy állapot-idő rendezett pár. De figyelem, nem az állapot önmagában, hanem a rendezett pár! A kettő más-más nyelvi-logikai kategóriába tartozik, ezért amit megneveznek, azok is más-más ontológiai kategóriába tartoznak. Én ezért soroltam az egyszerűség kedvéért az események közé az állapot-idő párokat.

Persze a kedves olvasó fölveheti, hogy talán nem jól definiálom a Dunát. Talán a meder azonosítja a folyót. Szerintem azonban ez tévedés, hiszen akkor hogy értsük, amikor a folyó kiszáradt, megszűnt létezni, és csak a medre maradt a helyén? Korábban nem magyaráztam el még vázlatosan sem, hogy miért tekintem eseménynek pl. egy fuvola állandó hangját, és nem csak azt, amikor megszólal vagy elhallgat a fuvola. Valóban, bizonyos keretelméletben a fuvola állandó hangja nem esemény, hanem állapot. Egy másik keretelméletben, amelyik magát a hangot is rezgésnek, időbeli folyamatnak tekinti, egy hang egy adott térrészen a levegő periódikus nyomásváltozását vagy sűrűség-változását jelenti, amit legegyszerűbb esetben pl. egy szinusz függvény ír le az időben. Ennek a függvénynek az analízisben tanultak szerint a változási sebessége is harmonikus függvény, tehát a hang maga is változás ebben a megközelítésben. Ezért ebből a nézőpontból a hang maga is esemény. De ne tévedjünk, ha senki nem fújja a hangszer, akkor semmilyen keretelméletben nincs semmi, sem állapot, sem esemény. A valóságtól függ, hogy mit tapasztalunk, a keretelmélet, a nézőpont, vagy másképp mondva az alkalmazott modell, csak árnyalja a képet, de nem teremti a valóságot. (Pace kedves Esterházy Péter, de van pucér valóság, s ha van egy kis időd odafönn, olvasd el ezt itt ...)

http://index.hu/video/2015/12/14/esterhazy_peter_szuts_miklos_konyvesblog/

Tózsér János, a neten is megtalálható „Metafizika” c. könyvében kellő részletességgel fog-

lalkozik az események analitikus filozófiai elméleteivel, ismerteti a leglényegesebb felfogásokat. Ezeket ismertnek tételezem fel, nem látom értelmét, hogy itt újra megismételjem. Aki megértette amit a korábbiakban írtam az eseményekről, az láthatja, hogy egyetértek Donald Davidsonnak az események létezése melletti szemantikai érvével (talán ezt majd máskor újra elmagyarázom a kertkapus példámon) valamint azt is, hogy amikor entitások jellemzőinek időbeli függvényét vagy azok részhalmazát eseményeknek tekintem, akkor ez nagyon hasonlít Kim Jaegwon nézetéhez.

Pár napja megcsípte a kezemet három – vagy négy? – darázs. Földagadt a kezem. Fájt is. Ezek mind események. Meg az is, hogy meghalt Esterházy Péter. Az egy szomorú esemény, a darázscsípés meg fájdalmas. Ezek Davidson érvének magyar illusztrációi, ha érted.

p.s. Aludtam rá egyet, és rájöttem, nincs igazam. Ha a Duna egy esemény, akkor ma reggel a Duna nincs teljes egészében jelen Európában, hanem csak egy időszetele van itt. Ha a Duna nem egy tárgy, egy objektum, akkor minek a szintje emelkedik vagy süllyed az időben? Én a Dunát a folyásával azonosítottam, de akkor mi folyik és mi fagy be Télen?

Kérdés: képzeljétek el, hogy a messze távolban felrobban egy vulkán. Mire elér hozzánk a hangja, már meg is semmisült, azaz a vulkán hangja úgy ér el hozzánk, hogy a forrása, a vulkán már nem létezik. A robbanás következtében földrengés hullámok is elérnek bennünket. A kérdés a következő: miféle létező a robbanás hangja és lökéshulláma, esemény vagy tárgy? Érvekkel alátámasztott válaszokat kérek.

Persze, de egyszerre nem lehet mindent megvitatni. Az eredeti kérdés az esemény fogalmától indult. Sok felfogása van az eseménynek, mint említettem, azt nem akarom megismételni, amit mások magyar nyelven már részletesen leírtak. De azért próbáljuk meg legalább részben. Abban egyetértünk, hogy a vulkán felrobbanása egy esemény, míg a vulkán maga nem esemény, hanem tárgy. (Több jelentős filozófus nem ért ezzel egyet, pl. Quine, amiről majd később írok.) Mi az oka a vulkán felrobbadásának? Fontos jól érteni a kérdést. A vulkán nyilván szereplője, tényezője a robbadásnak. A tényező azonban más, mint az ok. A kérdésre, hogy miért robbant fel a vulkán? Nem lehet válasz egy szó. A Te álláspontod ez: Miért robbant fel a vulkán? Válasz: vulkán. Ha megkérdeznénk a geológusokat, hogy miért robbant föl Krakatau vulkán, akkor arra nem azt a választ adnák, hogy Krakatau, hanem valami sokkal bonyolultabb, ami hivatkozna más ESEMÉNYEKRE ami a robbanáshoz vezetett. De nem csak az okok események, hanem

az okozatok is. Ebből logikusan következik, hogy ha a robbanás az oka a hangnak, és a hang egy okozat, és minden okozat esemény, akkor a hang egy esemény. Hasonlóképpen áll a rengés hullámokra. Remélem érthető voltam.

Innen letölthető:

<http://ferenc.andrasek.hu/blog/pdf/esemeny-e-a-duna.pdf>